

КРИТЕРІАЛЬНИЙ АПАРАТ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

А. І. Харківська

Українська інженерно-педагогічна академія

вул. Університетська, 16, м. Харків, 61003, Україна. E-mail: kharkivska_hgpa@ukr.net

Дослідження присвячено обґрунтуванню на основі теоретико-методичного аналізу проблеми критеріального апарату, необхідного для діагностування рівнів комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти з метою подальшого її розвитку в умовах магістратури. Проаналізовано наукові підходи до розробки критеріїв і показників розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури. Визначено й описано критерії та відповідні показники розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури. У результаті узагальнення автором виявлено три групи критеріїв – мотиваційно-рефлексивний, когнітивно-практичний та інтерактивно-особистісний. Для критеріїв встановлені відповідні рівні розвитку досліджуваної культури – високий, середній, достатній. Проаналізовані показники, критерії та рівні надають можливість визначити реальний стан і передбачити динаміку розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури.

Ключові слова: комунікативна культура, майбутній вихователь, заклад дошкільної освіти, магістратура, критерій, показник, рівень.

КРИТЕРИАЛЬНЫЙ АППАРАТ РАЗВИТИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ УЧРЕЖДЕНИЙ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ МАГИСТРАТУРЫ

А. И. Харьковская

Украинская инженерно-педагогическая академия

ул. Университетская, 16, г. Харьков, 61003, Украина. E-mail: kharkivska_hgpa@ukr.net

Исследование посвящено обоснованию на основе теоретико-методического анализа проблемы критериального аппарата, необходимого для диагностирования уровней коммуникативной культуры будущих воспитателей учреждений дошкольного образования с целью дальнейшего ее развития в условиях магистратуры. Проанализированы научные подходы к разработке критериев и показателей развития коммуникативной культуры будущих воспитателей учреждений дошкольного образования в условиях магистратуры. Определены и описаны критерии и соответствующие показатели развития коммуникативной культуры будущих воспитателей учреждений дошкольного образования в условиях магистратуры. В результате обобщения автором выявлены три группы критериев – мотивационно-рефлексивный, когнитивно-практический и интерактивно-личностный. Для критериев установлены соответствующие уровни развития исследуемой культуры – высокий, средний, достаточный. Проанализированные показатели, критерии и уровни предоставляют возможность определить реальное состояние и предсказать динамику развития коммуникативной культуры будущих воспитателей учреждений дошкольного образования в условиях магистратуры.

Ключевые слова: коммуникативная культура, будущий воспитатель, заведение дошкольного образования, магистратура, критерий, показатель, уровень.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Сучасний стан підходів до освіти перебуває у процесі переосмислення ставлення до освітньої сфери в цілому, зміни орієнтирів на особистісний розвиток майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти. Соціальні та соціокультурні аспекти розвитку країни зумовлюють виникнення проблеми підвищення якості магістерської професійної підготовки фахівців дошкільної освіти [1]. Водночас поняття якісної професійної підготовки більшою мірою пов'язують із удосконаленням особистісних якостей, серед яких – комунікативна культура.

Необхідність її розвитку зумовлена й тим, що вихователь постійно включений у процес спілкування, який передбачає відносини з тими, хто стає партнером: із дітьми дошкільного віку, батьківською спільнотою, членами педагогічного колективу та іншими. У зв'язку з цим постає питання перед закладами вищої педагогічної освіти, які здійснюють підготовку магістрів за спеціальністю «012 До-

шкільна освіта», щодо розробки та впровадження системи покращення підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти загалом і розвиток їх комунікативної культури зокрема, щоб майбутні педагоги могли компетентно й відповідально реалізувати всі професійні функції, виконувати професійні обов'язки відповідно до Базового компоненту дошкільної освіти.

Для побудови цілісної системи розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури важливим є визначення сучасного стану та з'ясування динаміки змін у рівнях розвитку компонентів зазначеної культури педагогів дошкільної освіти в умовах магістратури. Це може бути реалізоване через процес вимірювання, основою для якого є виокремлення критеріїв і показників розвитку комунікативної культури.

Питаннями педагогічної комунікації та взаємодії зі суб'єктами освітнього процесу займалися О. Кор-

жук, Н. Мирончук, І. Паласевич, Р. Савченко та інші. Науковці наголошують, що вихователь є одним із головних дорослих для малечі, якому вони довіряють, якого наділяють авторитетом. Тому не тільки професійна компетентність, а й його комунікативна культура, високі ідеали та моральні якості забезпечують проживання дитиною повноцінного щасливого дитинства.

Проблеми розвитку якостей майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти та розробці відповідних критеріїв, показників і рівнів досліджували О. Ємчик (розвиток творчого потенціалу магістрів дошкільної освіти), І. Княжева (розвиток методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта»), А. Чала (управління розвитком мовленнєво-комунікативної культури майбутніх вихователів), А. Яцинік (розвиток організаційної культури керівників закладів дошкільної освіти в системі післядипломної освіти) та інші.

Однак, практично не вивченими є питання визначення критеріїв, показників і рівнів розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури.

Мета статті – проаналізувати наукові підходи до розробки критеріїв і показників розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури та визначити власні критерії, відповідні показники та рівні.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. Критерій (від грец. *kritēion* – спосіб судження) трактують як: підставу, завдяки якому відбувається оцінювання, визначення, класифікація чогось; мірило судження, оцінки, необхідну та достатню умову проявлення або існування якогось явища чи процесу [2, 3].

Під час розробки критеріїв спиралися на висновки О. Жихорської щодо вимог до критеріїв: критерії повинні відображати основні закономірності функціонування об'єкта; критерії мусять мати суттєві ознаки, властиві розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; за допомогою критеріїв повинні встановлюватися зв'язки між усіма компонентами досліджуваної культури; критерії мусять відбивати динаміку вимірюваної якості в часі та просторі; якісні показники повинні виступати в єдності з кількісними показниками та доповнювати один одного; кількість критеріїв має бути невеликою, але достатньою для характеристики розвитку цієї культури [4].

Мірою вираження певного критерію є показник.

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» показник визначено як «свідчення, доказ, ознака чого-небудь; наочні дані про результати якоїсь роботи, якогось процесу; ... дані про досягнення в чому-небудь; ... дані, які свідчать про кількість чого-небудь; ... явище або подія, на підставі яких можна робити висновки про перебіг якогось процесу; ... кількісна характеристика властивостей роботи (процесу)» [2].

Отже, критерії рівня розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури – це кількісні та якісні

характеристики, що відображають динаміку розвитку комунікативної культури майбутнього фахівця дошкільної освіти для забезпечення гарантій дітей на здобуття якісної дошкільної освіти. Їхні показники є наочними доказами, ознаками конкретних вимірювань, прийнятих для аналізу.

Погоджуючись із І. Красуцькою [5], наголосимо на тому, що критерій і показник тісно взаємопов'язані між собою: науково-обґрунтований вибір критерію більшою мірою стає умовою для правильного вибору системи показників, а якість показника залежить від того, наскільки він повно й об'єктивно характеризує прийнятий критерій.

Розробляючи критерії та показники розвитку комунікативної культури в умовах магістратури, ми виходили з того, що: по-перше, процес розвитку досліджуваної культури базується на «Стандарті вищої освіти України підготовки здобувачів другого рівня вищої освіти – магістра – з галузі знань 01 «Освіта» спеціальності 012 «Дошкільна освіта», основних положеннях педагогіки, психології та менеджменту дошкільної та вищої освіти; по-друге, цей процес здійснюється у формі органічного поєднання суб'єктно-суб'єктної взаємодії здобувачів освіти та викладача; по-третє, в умовах сьогодення у зв'язку з інтеграцією в світовому співтоваристві одним із важливих завдань магістерської освіти є підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до інноваційної педагогічної діяльності та спілкування в полікультурному освітньому просторі; по-четверте, було враховано сутнісну характеристику комунікативної культури, її значення в системі професійної підготовки майбутніх вихователів; по-п'яте, зміст критеріїв повинен розкриватися через низку показників, прояв яких за відповідною силою свідчить про рівень змін зазначених критеріїв.

На підставі аналізу досліджень щодо формування та розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури узагальнюємо досвід науковців щодо критеріального апарату дослідження.

Л. Варга виокремлює такі критерії та відповідні до них показники для оцінки сформованості комунікативної культури майбутніх педагогів: ціннісний критерій (знання особливостей сприйняття особистості в спілкуванні); особистісний критерій (сформованість умінь, навичок та досвіду рефлексії); мовленнєвий критерій (наявність вербальних і невербальних засобів спілкування); інтерактивний (сформованість стилю спілкування, активної позиції партнера в професійному спілкуванні) [6].

Проте, на наш погляд, зміст ціннісного критерію не виправдовує свою назву. У словниках української мови поняття «цінність» трактується як важливість, значущість чого-небудь або відповідне ставлення особистості до чого-небудь [2], а отже цінність не можна прирівнювати до знань. Також науковець не врахувала, що для забезпечення успіху на формування та розвитку комунікативної культури впливає й мотивація, яка визначається як «сукупність стійких мотивів, спонукань, які визначають зміст, напрям і характер діяльності особистості, її поведінку» [7].

А. Клебою [8] визначено такі критерії та показники рівнів сформованості інформаційно-комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти: спонукальний (позитивна мотивація до майбутньої інформаційно-комунікативної діяльності вихователя; усвідомлення цінності інформації й комунікації); пізнавальний (наявність системи теоретичних знань щодо реалізації й контролю організації інформаційно-комунікативної діяльності); технологічний (уміння впроваджувати інформаційно-комунікативні технології в практичній роботі вихователя); рефлексивний (наявність рефлексивних умінь та адекватної самооцінки щодо сформованості інформаційно-комунікативної культури; цілеспрямованість у досягненні бажаного результату, що стимулює до саморозвитку та самовдосконалення).

Однак, проаналізувавши запропоновані А. Клебою критерії та показники, зазначимо, що науковець зосереджує увагу саме на інформаційну складову та майже зовсім не враховує в показниках ознаки комунікативної культури.

Із метою діагностики рівнів комунікативної культури майбутніх педагогів О. Ясько [9] пропонує такі критерії та показники: індивідуальний критерій (бажання підвищити рівень комунікативної культури; знання особливостей процесу спілкування; сформованість комунікативних умінь); предметний критерій (наявність інтересу до процесу міжкультурного спілкування; знання особливостей міжкультурного спілкування; уміння обирати засоби спілкування, адекватні ситуації); професійний критерій (наявність інтересу до майбутньої професії; знання особливостей педагогічного спілкування; уміння вирішувати комунікативні завдання в педагогічному процесі).

Проте, О. Ясько, обґрунтовуючи критерії та показники щодо оцінювання рівнів сформованості комунікативної культури майбутніх педагогів, не навела їх чіткого розмежування. Зміст кожного критерію включає й мотиваційну, й когнітивну, й діяльну складові, а отже може бути важко виявити реальний рівень цих показників в освітньому процесі.

Л. Руденко [10] визначає такі критерії та показники рівнів сформованості компонентів комунікативної культури фахівців сфери обслуговування: ціннісний (мотиваційно-ціннісний, особистісно-комунікативний, комунікативно-рефлексивний); знанневий (гностичний, мисленневий, перцептивний); діяльнісний (лінгво-комунікативний, коннективно-операційний, інформаційно-технологічний); адаптивний (соціально-адаптивний, статусно-рольовий, самопрезентації).

Хоча дослідження Л. Руденко спрямоване на формування комунікативної культури фахівців сфери обслуговування, вважаємо доречним враховувати диференціацію змісту критеріїв і відповідних показників під час обґрунтування власних критеріїв і показників.

О. Пищик [11] виділяє такі критерії та показники щодо оцінювання рівнів розвиненості комунікативної культури керівників закладів освіти: мотиваційний (наявність професійного інтересу; мотиви, що

спонукають до формування ефективної комунікативної культури; усвідомлення значення сутності комунікативної культури; прагнення оволодіти усіма комунікативними вміннями і навичками; потреба у постійному самовдосконаленні у сфері професійної комунікації; розуміння важливості та прагнення до адаптивності у професійній комунікації; прагнення залучатись до комунікативної діяльності); когнітивний (знання про сутність, структуру, функції та стилі спілкування загалом і професійного зокрема; наявність інтелектуальних здібностей; наявність загальнокультурних знань; знання мовленнєвих правил і норм; знання особливостей вербальної й невербальної комунікації; знання про механізми соціальної перцепції; теоретичні та практичні знання із психології); особистісний (емоційні якості й лідерські якості; цілі потреби, стимули творчих проявів особистості; здатність до самоаналізу й коригування дій; розвинуті емпатія і рефлексія); діяльнісний (володіння технікою спілкування, перцептивними вміннями; уміння оперувати спеціальною лексикою; володіння прийомами атракції й фасцинації; уміння конструктивно розв'язувати конфлікти; діалогічний стиль взаємодії у комунікативних ситуаціях; ситуативна адаптивність у професійно значущих ситуаціях; уміння ефективно самопрезентації; уміння організувати індивідуальні, групові, колективні форми роботи з педагогами, колегами тощо).

Незважаючи на те, що дослідження спрямоване на розвиток комунікативної культури саме керівників професійно-технічних навчальних закладів, вважаємо доцільним враховувати диференціацію змісту вищезапропонованих науковцем критеріїв і показників під час обґрунтування власних критеріїв і показників.

Отже, для розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури треба ставити наголос саме на розвитку мотиваційного (мотиваційно-особистісного, мотиваційно-ціннісного), когнітивного (когнітивно-пошукового), діяльнісного (діяльно-операційний) та рефлексійного критеріїв.

Аналіз сучасних наукових досліджень дає підстави обґрунтувати власні критерії розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури, що розкриваються через відповідні показники, відповідно до яких на діагностичному етапі дослідно-експериментальної роботи можна оцінити рівень розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури.

Перший критерій – мотиваційно-рефлексивний критерій – являє собою ступінь вираженості позитивної мотивації, комунікативно-рефлексивної спрямованості, що спонукають магістрантів до усвідомленого й цілеспрямованого здобуття вищої освіти загалом і розвитку власної комунікативної культури зокрема.

Показниками, які дають змогу оцінити мотиваційно-рефлексивний критерій, є:

1) усвідомлення майбутніми вихователями важливості розвитку комунікативної культури в умовах

магістратури для їх майбутньої професійної діяльності та прагнення до її удосконалення (розуміння майбутніми педагогами важливості впровадження комунікативної культури в освітній процес закладу дошкільної освіти; налагодження контактів та розвиток конструктивної взаємодії з дітьми дошкільного віку, їх батьками, колегами, адміністрацією закладу; прагнення стати вихователем-професіоналом, вихователем-інноватором, вихователем-комунікатором);

2) розуміння необхідності розвитку комунікативної культури як мотивації досягнення успіху;

3) здатність здійснювати рефлексію власного професійно-особистісного саморозвитку та комунікативної діяльності (створює передумову професійного самовдосконалення, сприяє здійсненню свідомої роботи з розвитку власної комунікативної культури особистості, як майбутнього вихователя-професіонала, вихователя-інноватора, вихователя-комунікатора).

Відчувши інтерес до розвитку власної комунікативної культури, магістранти починають розглядати власне навчання як особистісну платформу для професійної самореалізації. Це спрямовує майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на поглиблення знань щодо особливостей комунікативної культури. Цей процес пов'язаний із визначенням когнітивно-практичним критерієм, який передбачає ступінь удосконалення та поглиблення системи знань, умінь і навичок, якими повинні володіти майбутні вихователі закладів дошкільної освіти для успішного розвитку комунікативної культури та виконання професійної діяльності.

Слід зазначити, що підготовка магістра відбувається на основі здобутого ступеня «бакалавр», а отже в майбутніх фахівців дошкільної освіти вже сформований певний рівень комунікативних знань, умінь і навичок, тому розвиток комунікативної культури в умовах магістратури пов'язаний із їх поглибленням, удосконаленням, тобто переходом на більш високий рівень.

Зазначений критерій оцінено через такі показники:

1) рівень володіння комунікативними знаннями (удосконалення у магістрантів теоретичного фундаменту, глибоких професійних знань: про сутність комунікативної культури, ключові поняття й якості, які свідчать про її сформованість; про структуру та зміст інваріантної й варіативної складових Базового компонента дошкільної освіти; законодавства з питань дошкільної освіти, нормативно-правових актів, організаційних, розпорядчих, інформаційно-довідкових, техніко-технологічних документів, планово-звітної документації, що регламентують діяльність закладу дошкільної освіти);

2) рівень комунікативної грамотності (здатність результативно використовувати власний словниковий запас української професійної мови, термінологічної та професійної лексики, вислови, афоризми тощо для надання якісної дошкільної освіти дітям, ознаками якого є змістовність, правильність, точність, логічність, доречність, різноманітність, виразність тощо);

3) здатність практично застосовувати набуті комунікативні знання (під час проходження різних видів педагогічної практики в закладах дошкільної освіти та закладах вищої педагогічної освіти).

Третім компонентом обрано інтерактивно-особистісний, який характеризується набуттям практичного досвіду конструктивної взаємодії майбутнього вихователя зі суб'єктами освітнього процесу закладу дошкільної освіти.

Інтерактивна складова спрямована на реалізацію конструктивної взаємодії майбутнього педагога в спілкуванні з дошкільнятами, їх батьками, педагогічним колективом, партнерами закладу дошкільної освіти, а урахування особистісної складової – спрямовано на сприйняття та розуміння один одного.

Показниками, які дають змогу оцінити інтерактивно-особистісний критерій, є:

1) здатність ефективно здійснювати крос-культурну взаємодію в освітньому середовищі, керуючись принципами толерантної комунікації, професійної етики;

2) здатність змінювати та контролювати власну комунікативну поведінку залежно від ситуації спілкування зі співрозмовником;

3) здатність встановлювати ділові й особистісні стосунки з суб'єктами освітнього процесу, колегами інших закладів освіти та партнерами освітньої установи.

На основі аналізу діагностичних даних за всіма показниками виділених критеріїв було виокремлено рівні розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури: достатній, середній, високий.

ВИСНОВКИ. Отже, визначений критеріальний апарат розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури є основою діагностування поточного стану розвитку досліджуваної культури. Критеріями оцінювання розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури було визначено: мотиваційно-рефлексивний, когнітивно-практичний та інтерактивно-особистісний. У контексті подальшого розв'язання проблеми розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури, актуальними є питання розробки та впровадження в освітній процес закладу вищої педагогічної освіти структурно-функціональної моделі системи розвитку зазначеного виду культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Поддубей О. В. Аналіз поняття «професійна підготовка» у вітчизняних і зарубіжних наукових працях. *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*. Кременчук: КрНУ, 2019. Вип. 5 (118). С. 19–24.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

3. Словник-довідник з професійної педагогіки / За ред. А. В. Семенової. Одеса: Пальміра, 2006. 221 с.

4. Жихорська О. Критерії, показники та рівні сформованості професійної компетентності навчально-допоміжного персоналу вищого навчального закладу. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, 2015. Vol III (34). Issue 69. С. 33–38.

5. Красуцька І. М. Експериментальне дослідження формування професійної компетенції пожежників-рятувальників в процесі курсової підготовки. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2018. № 3 (23). С. 23–30.

6. Варга Л. І. Модель формування комунікативної культури майбутніх учителів засобами інтерактивних технологій. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2016. Вип. 55. С. 47–52.

7. Харківська А. А. Мотивація майбутніх учителів фізичного виховання до професійної діяльності та саморозвитку освіти. *Вісник ЛНУ імені Тараса*

Шевченка. Серія: Педагогічні науки: зб. наук. пр. / ЛНУ ім. Т. Шевченка. 2017. № 7 (2). С. 133–140.

8. Клеба А. І. Технологія формування інформаційно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. *Імідж сучасного педагога*. 2017. № 1. С. 20–22.

9. Ясько О. М. Особливості розвитку комунікативної культури майбутніх учителів іноземних мов. *Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 8 лютого 2014 року)*. Київ, 2014. С. 95–97.

10. Руденко Л. А. Модель формування комунікативної культури фахівців сфери обслуговування. *Молодий вчений*. 2015. № 3 (2). С. 109–114.

11. Пищик О. В. Моделювання розвитку комунікативної культури керівників професійно-технічних навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. Черкаси: Черкаський націонал. ун-т ім. Богдана Хмельницького, 2017. № 17–18. С. 168–175.

CRITERIAL APPARATUS TO DEVELOP THE COMMUNICATIVE CULTURE OF FUTURE TEACHERS OF PRESCHOOL EDUCATION AT MASTER DEGREE PROGRAM

A. Kharkivska

Ukrainian Engineering Pedagogical Academy

vul. Universitetska, 16, Kharkiv, 61003, Ukraine. E-mail: kharkivska_hgpa@ukr.net.

Purpose. The article aims to characterize criterial apparatus to develop the communicative culture of future teachers of preschool education at master degree programs. **Methodology.** The scientific methods of analysis, generalization, description and comparison have been used in order to define criterial apparatus to develop the communicative culture of future teachers of preschool education under the conditions of master degree programs. **Findings.** The author argues that the criteria for the level of development of communicative culture of future teachers of preschool education under the conditions of master degree programs are quantitative and qualitative characteristics that reflect the dynamics of development of the communicative culture of the future specialist of preschool education in order to provide guarantees for children to obtain quality preschool education. Their indicators are visual evidence, indications of specific measurements taken for analysis. On the basis of the analysis of scientific achievements the author singled out the criteria and indicators of development of communicative culture of future teachers of preschool education under the conditions of master degree programs: motivational-reflexive (the awareness of the future educators of the importance to develop the communicative culture in the conditions of the magistracy for their future professional development and aspiration for their professional development; communicative culture as a motivation for success; ability to reflect on one's own professional and personal self-development and communicative activity), cognitive-practical (level of communication skills; level of communicative literacy; ability to apply the acquired communicative knowledge), interactive-personal (ability to effectively carry out cross-cultural interaction in the educational environment; ability to change and control their own communicative behavior depending on the situation of communication with the interlocutor; the ability to establish business and personal relationships with educational entities and colleagues from other educational institutions and educational partners). **Originality.** The feature of the proposed criterial apparatus for developing the communicative culture of future teachers of preschool education at master degree programs is observed in closely reasoned criteria and relevant indicators allowing to determine the real state of affairs and to predict the dynamics of development of communicative culture of future teachers of preschool education at master degree programs. **Practical value.** The research findings can be used at preparing educational programs for the master training of future teachers of preschool education. This material will be interesting for researchers in the field of pedagogy, psychology and management of preschool and higher education, training of preschool education professionals. **Conclusions.** Criterial apparatus for developing the communicative culture of future teachers of preschool education under the conditions of master degree programs is the basis for diagnosing the current state of development of the studied culture.

Key words: communicative culture, future teacher, preschool education, master degree, criterion, indicator, level.

REFERENCES

1. Poddubey, O. V. (2019), "Analiz ponyattya «profesiyina pidhotovka» u vitchyznyanykh i zarubizhnykh naukovykh pratsyakh" [Analysis of the «professional training» concept through national and foreign scientific publications], *Visnyk Kremen-*

chutskoho natsionalnoho universytetu imeni Mykhaila Ostrohradskoho [Transactions of Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyyi National University], vol 5 (118), pp. 19–24.

2. Busel, V. T. (2005), *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod. i dopov.)* [Great in-

terpretative dictionary of contemporary Ukrainian language (with additional and additional materials)], VTF «Perun», Kyiv, 1728 p.

3. Semenova, A. V. (2006), *Slovyk-dovidnyk z profesiinoi pedahohiky* [Vocabulary guide for professional pedagogy], Palmira, Odessa, 221 p.

4. Zhykhorska, O. (2015), Criteria, indicators and levels of formed of professional competence of support staff of higher education institutions, *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, vol. III (34), Issue 69, pp. 33–38.

5. Krasutska, I. (2018), Experimental study of the formation of professional competence of firefighters in the course of training, *Science Rise: Pedagogical Education*, № 3 (23), pp. 23–30.

6. Varga, L. I. (2016), “*Model' formuvannya komunikatyvnoyi kul'tury maybutnikh uchyteliv zasobamy interaktyvnykh tekhnolohiy*” [Model of forming of communicative culture of future teachers by facilities of interactive technologies], *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 5: Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy* [Scientific journal of M. P. Dragomanov National Pedagogical University. Series 5 Pedagogical Sciences: Realities and Perspectives], vol. 55, pp. 47–52.

7. Kharkivska, A. A. (2017), “*Motyvatsiya maybutnikh uchyteliv fizychnoho vykhovannya do profesiynoyi diyal'nosti ta samorozvytku osvity*” [The motivation of future teachers of physical education for professional work and self], *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka. Seriya: Pedahohichni nauky* [Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University. Pedagogical Sciences], № 7 (2), pp. 133–140.

8. Klieba, A. I. (2017), “*Tekhnolohiya formuvannya informatsiyno-komunikatyvnoyi kul'tury maybutnikh vykhovateliv doshkil'nykh navchal'nykh zakladiv*” [Technology of formation of informational communicative culture of future teachers of preschool education], *Imidzh suchasnoho pedahoha* [Image of the modern pedagogue], № 1, pp. 20–22.

9. Yasko, O. M. (2014), “*Osoblyvosti rozvytku komunikatyvnoyi kul'tury maybutnikh uchyteliv inozemnykh mov*” [Features of the development of communicative culture of future foreign language teachers], *Suchasni tendentsii ta faktory rozvytku pedahohichnykh ta psykholohichnykh nauk* [Modern tendencies and factors of development of pedagogical and psychological sciences], Proceedings of the International scientific-practical conference, Kyiv, 8 February, 2014, pp. 95–97.

10. Rudenko, L. A. (2015), “*Model' formuvannya komunikatyvnoyi kul'tury fakhivtsiv sfery obsluhovuvannya*” [Model of formation of service sector specialists' communicative culture], *Molodyi vchenyi* [Young Scientist], № 3 (2), pp. 109–114.

11. Pishchik, O. V. (2017), “*Modelyuvannya rozvytku komunikatyvnoyi kul'tury kerivnykiv profesiyno-tekhnichnykh navchal'nykh zakladiv u systemi pislyadyplomnoyi pedahohichnoyi osvity*” [Modeling the development of communicative culture of heads of vocational schools in the post-graduate education], *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya «Pedahohichni nauky»* [Bulletin of the Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University. Series «Pedagogical Sciences»], № 17–18, pp. 168–175.

Стаття надійшла 02.03.2020.